

แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลาง

People centered approaches to conservation of nature and culture

ปฏิพล ยอดสุรางค์¹
Patiphol Yodsurang¹

Received: 2020-02-07

Revised: 2020-03-20

Accepted: 2020-04-07

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในงานอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม จาก “การสงวนรักษามรดก” ไปสู่ “ความอยู่ดีมีสุขของทั้งมรดกและสังคมโดยรวม” บนพื้นฐานของความพยายามปกป้องมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีผู้คนและชุมชนเป็นศูนย์กลางได้เน้นย้ำเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมจากระบบ รวมทั้งกระบวนการจัดการและคุ้มครองมรดก โดยตระหนักถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจของผู้คนและชุมชนในฐานะองค์ประกอบหลักของการจัดการมรดก และเพื่อให้มั่นใจได้ว่ามรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์และเป็นพลวัตในสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ ผ่านการคัดเลือกงานวิชาการและกรณีศึกษาในกระบวนการมรดกโลกมาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่โดยอาศัยประเด็นการสังเคราะห์ 3 ด้าน คือ 1) แหล่งมรดกคุณค่าและบริบท 2) การกำกับดูแลแหล่งมรดก และ 3) การดำเนินการจัดการแหล่งมรดก กระบวนทัศน์ใหม่ของการอนุรักษ์และจัดการมรดกนี้ จะตอบสนองต่อปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นที่จะถูกนำมาปรับใช้กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ทำให้ความเชื่อมโยงกันระหว่างมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อความหมาย การอนุรักษ์ และการจัดการอย่างยั่งยืนของทั้งแหล่งทางธรรมชาติและแหล่งทางวัฒนธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้คนที่ต้องเริ่มตั้งแต่กระบวนการให้คุณค่า

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
(Faculty of Architecture, Kasetsart University)
ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: patiphol.y@ku.th

ไม่ใช่ที่ปลายทางของการอนุรักษ์ที่แค่เปิดโอกาสให้ผู้คนรับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งมรดก แต่เพียงทางเดียว ซึ่งนับเป็นความท้าทายที่สำคัญอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่และการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่กำกับดูแลแหล่งมรดกในทุกกระดับ

คำสำคัญ: ผู้คน ธรรมชาติ วัฒนธรรม มรดก การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article studies a paradigm shift in the cultural and natural heritage from care of heritage to well-being of the heritage and wider society as a whole. The concept tries to protect both natural heritage and cultural heritage with people-centered approaches. The paradigm is also emphasizing the well-being of society from heritage protection and management systems, in responded to Sustainable Development Goals (SDGs). This approach will foster understanding people and communities, who are the key elements for heritage management and to ensure that natural and cultural heritage play an important and dynamic role in the societies today and future. A quantitative synthesis of theory frameworks and case studies in the world heritage process are implemented through 3 issues: 1) Heritage place, its values and its context, 2) Governance of the heritage place, and 3) Management of heritage sites Implementing management of the heritage place. This new paradigm of heritage conservation and management is responded to the complex issues that could potentially be applied to different social and environmental conditions. The connection between natural and cultural heritage has become an important tool in the interpretation, conservation and sustainable management of both natural and cultural resources. Participation must be engaged in the early stage of valuation process, not the end of conservation result by letting people listen to the value of their own heritage. This is one of the major challenges related to the authority and governmental bodies responsible for heritage governance at all levels.

Keywords: people, nature, culture, heritage, sustainable development

บทนำ

ประเด็นหลักของการจัดการแหล่งมรดกทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมในอนาคตเป็นการรวมเอาแนวปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ที่ได้มีการพัฒนาทั้งในด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน โดยมีมุมมองในการส่งเสริมแนวทางที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์โดยมีเป้าหมายคือการเสริมสร้างความเข้าใจของผู้คนและชุมชนในฐานะองค์ประกอบหลักของการจัดการ เพื่อให้มั่นใจได้ว่ามรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมมีบทบาทที่เป็นประโยชน์และเป็นพลวัตในสังคมในปัจจุบันและอนาคต กระบวนทัศน์ใหม่นี้พยายามปกป้องมรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยมีผู้คนและชุมชนเป็นศูนย์กลาง เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จาก “การสงวนรักษา” จนถึง “การดูแล” ในอดีต กระทั่งขยายฐานความคิดไปยัง “ความอยู่ดีมีสุขของมรดกและสังคมโดยรวม” โดยเน้นย้ำเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมจากระบบและการจัดการ การคุ้มครองมรดก ด้วยวิธีที่หลากหลายโดยมีผู้คน/ชุมชนเป็นศูนย์กลางและการตระหนักถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นเป้าหมายสำคัญ

ตั้งแต่ พ.ศ.2558 คณะกรรมการมรดกโลกได้รับเอาเอกสารนโยบายเพื่อบูรณาการมุมมองการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระบวนการของอนุสัญญามรดกโลกปรับใช้ให้เป็นกระบวนการมรดกโลก ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่บัญชีเบื้องต้นและบัญชีมรดกโลก จนถึงการจัดการ การตรวจสอบและการรายงาน (UNESCO, 2015) มรดกโลกและนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกรอบการทำงานร่วมกันที่ส่งเสริมมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดการร่วมกันในรูปแบบของระบบนิเวศที่เป็นหนึ่งเดียว (biocultural continuum) (Descola, 2005) ระบบนิเวศวัฒนธรรมและธรรมชาตินี้ช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีระบบการจัดจำแนกมรดก ที่มีอคติต่อการรับรู้ต่อสังคมและวัสดุต่างๆ (Van Bommel & Turnhout, 2012) ในระบบระดับชาติหรือรัฐบาลกลางที่มีเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกรอบอ้างอิงที่ใช้ร่วมกันของแต่ละภาคส่วน พบว่าแหล่งมรดก กลายเป็นทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้อื่น วาทกรรมความยั่งยืนจึงเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการแหล่งมรดก ไม่ใช่แค่ในแง่ของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม แต่ยักรวมถึงสันติภาพและความมั่นคง (Wijesuriya, Thompson & Court, 2017) นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าคนรุ่นต่อไปจะได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากแหล่งมรดก เหล่านั้นอีกด้วย

แม้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้คนยังเป็นความท้าทายในการปฏิบัติการเชื่อมโยงมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังมีอุปสรรคเนื่องจากธรรมชาติของระบบการอนุรักษ์ตั้งแต่ในอดีต ทั้งในแง่ของสถาบันและกฎหมายที่ถูกสร้างขึ้นมาแยกกันต่างหาก ความพยายามที่จะรื้อฟื้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ถูกกีดกันออกจากกระบวนการ “การกลายเป็นมรดก” ของแหล่งใดๆ รวมถึงความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการบริหารจัดการการอนุรักษ์มรดก โดยมีความพยายามทำให้แหล่งมรดก เป็นแหล่งที่มีความเข้มแข็งในสังคมร่วมสมัย โดยไม่ใช่เป็นเพียงแค่วาทกรรม “การสงวนอดีตเพื่ออนาคต” ซึ่งเป็นคำที่ใช้ทั่วไปในแวดวงอนุรักษ์ในปลายศตวรรษที่ 20 (Boccardi, 2015) แม้ว่าความพยายามสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในงานอนุรักษ์นั้นจะไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ก็มีหลายกรณีที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อทำความเข้าใจวิธีการที่พอจะเป็นไปได้

และสร้างแรงบันดาลใจในการประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่อื่นๆ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือและวิธีการต่างๆ ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้แน่ใจว่าการจัดการมีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลในขณะที่ต้องรับมือกับภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

บทความนี้ทำการสังเคราะห์ความพยายามปกป้องมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีผู้คนและชุมชนเป็นศูนย์กลางในกระบวนทัศน์ใหม่ ผ่านการวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่งานวิชาการและเอกสารเผยแพร่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านมรดกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานในกรอบมรดกโลกที่นอกเหนือจากข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งใดๆ ให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกที่ถูกพัฒนามาให้ครอบคลุมความหลากหลายของมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ให้มากขึ้นแล้ว การเตรียมการเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลกเป็นกระบวนการที่สำคัญและค่อนข้างซับซ้อน ที่ต้องการความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับข้อกำหนดต่างๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการดำเนินงาน โดยสามารถแบ่งกระบวนการออกเป็น 3 ประเด็นหลักที่นำไปสู่องค์ความรู้ที่เป็นประเด็นร่วมในมิติที่หลากหลายขึ้น

1) แหล่งมรดกคุณค่าและบริบท

การทำความเข้าใจต่อองค์ประกอบต่างๆ ของแหล่งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงกับบริบทที่กว้างขึ้น การอนุรักษ์และการจัดการที่อยู่บนพื้นฐานของการทำความเข้าใจคุณค่ามรดกกับชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ถือกรรมสิทธิ์ รวมทั้งบริบทของสถาบันและองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ที่เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ

2) การกำกับดูแลแหล่งมรดก

การอนุรักษ์มรดกใดๆ จำเป็นต้องมีการจัดการที่เหมาะสม ยุติธรรม และมีธรรมาภิบาล การมีธรรมาภิบาลแสดงให้เห็นว่าการกำกับดูแลแหล่งมรดกมีคุณภาพที่ดีผ่านแง่มุมต่างๆ เช่น ความถูกต้อง ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การเคารพกฎหมาย และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงผ่านการมีส่วนร่วมของผู้คน ซึ่งการกำกับดูแลนี้หมายรวมถึงกรอบการดำเนินงานอย่างเป็นทางการจากภาครัฐและไม่เป็นทางการสำหรับวิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม รวมทั้งวิธีการตัดสินใจภายในบริบทท้องถิ่นในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

3) การดำเนินการจัดการแหล่งมรดก

ระบบการดำเนินการจัดการที่ดีช่วยในการอนุรักษ์และจัดการแหล่งมรดก ในการคุ้มครองคุณค่าและยังสามารถช่วยให้ผลประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมขยายขอบเขตให้กว้างกว่าขอบเขตของแหล่งมรดก นำมาซึ่งผลตอบแทนต่อสังคมและชุมชนได้ โดยยังเป็นการช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนของมรดก ในระยะยาวอีกด้วย

แหล่งมรดกคุณค่าและบริบท

การอนุรักษ์แหล่งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับการทำความเข้าใจแหล่งมรดกของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ต้องทำความเข้าใจคุณค่า และองค์ประกอบของแหล่งมรดก รวมทั้งการเชื่อมโยงกับ

บริบทที่กว้างขึ้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่เกี่ยวข้อง ผู้ถือกรรมสิทธิ์และบริบทของสถาบันและองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ การทำความเข้าใจตามกระบวนการที่คนใหม่เกินกว่าคำจำกัดความของขอบเขตของแหล่งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม และเกินกว่าค่านิยมของคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value-OUV) ที่กำหนดไว้ของแหล่งมรดกโลก ซึ่งในกระบวนการใหม่นี้ให้ความสำคัญอย่างมากกับระบบการระบุตำแหน่งและแห่งหนของปัจจัยที่เป็น ผู้คน ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการเป็นตัวแทนจากชุมชนสถาบันหรือแม้แต่ผู้ใช้งานมรดกนั้นๆ โดยเฉพาะในกรณีของระบบองค์ความรู้แบบดั้งเดิม ผู้คนสามารถมีส่วนร่วมในการสื่อความหมายของแหล่งและมีส่วนร่วมในการจัดการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นได้

หลายสิบปีที่ผ่านมาการทำงานด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ได้ให้ความสำคัญกับวิธีการอนุรักษ์ที่ตัววัตถุเป็นหลัก (Material-based approaches) (Poulios, 2014) วิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมนี้นี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งในการรักษาวัสดุ/องค์ประกอบทางกายภาพ ซึ่งเริ่มต้นในศตวรรษที่สิบเก้าและต้นศตวรรษที่ยี่สิบในสังคมที่มักมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (เช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรม) ซึ่งได้สร้างร่องรอยแห่งอดีตในรูปแบบของสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์อย่างมากมายและยังปลุกอารมณ์ความรู้สึกวิหิตหาอดีตของอดีตที่กำลังหายไป รูปแบบของการอนุรักษ์ตัววัตถุนี้ จึงเป็นรูปแบบของการรักษาความเป็นอนุสรณ์เพื่อเป็นสิ่งที่ระลึกถึงอดีต ตัวอย่างวิธีการอนุรักษ์ที่ตัววัตถุเป็นหลักปรากฏในกฎบัตรเวนิส (Jokilehto, 1986)

แนวทางการอนุรักษ์ที่แข็งแกร่งร่องรอยแห่งกาลเวลาแพร่ขยายตัวในระดับสากล ในขณะที่แนวคิดดังกล่าวได้รับความนิยมในช่วงเริ่มต้น และเริ่มถูกตั้งคำถามที่เกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล หลักการ และความสัมพันธ์ของกระบวนการอนุรักษ์ที่เน้นที่ตัววัตถุ มีการตั้งข้อสังเกตว่าวิธีการนี้ได้มองข้ามประเด็นสำคัญบางอย่างที่ควรค่าแก่การพิจารณาในกระบวนการอนุรักษ์เมื่อต้องรับมือ/จัดการกับปัญหาต่างๆ ในงานอนุรักษ์ เช่น การใช้งาน ความหลากหลาย การส่งต่อ ตลอดจน ชุมชนผู้เป็นเจ้าของและผู้คอยพิทักษ์รักษามรดกเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการแบบดั้งเดิมนำไปสู่มาตรการปกป้องคุ้มครองมรดก อย่างไม่เป็นองค์รวม แยกงานอนุรักษ์ออกจากชุมชนที่ถูกมองว่ามีแต่ผลกระทบเชิงลบต่อแหล่งมรดก ไม่ว่าจะเป็นการปิดกั้นการถูกจำกัดขอบเขตทั้งทางกายภาพและสิทธิ์ในการใช้งานต่อแหล่งมรดก และการกีดกันชุมชนออกไปจากกระบวนการ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของวิธีการอนุรักษ์ตัววัตถุเป็นหลัก คือ แหล่งมรดกโลกนครวัดในประเทศกัมพูชา ซึ่งในทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ชุมชนท้องถิ่นและพระสงฆ์ที่เคยใช้งานแหล่งมรดกวัฒนธรรมได้ถูกจำกัดการเข้าถึงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และในบางคราวก็ถูกกีดกันออกจากแหล่งมรดกวัฒนธรรม ทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับนครวัดเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านในท้องถิ่นเปลี่ยนมาให้ความสนใจเม็ดเงินที่ได้จากนครวัดในการมีส่วนร่วมจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่การเป็นนักบวชนั้นถือเป็นการลงทุนรูปแบบหนึ่ง (Miura, 2005) อย่างไรก็ตามภายใต้วาทกรรมการอนุรักษ์สมัยใหม่มีความพยายามในการกำจัดช่องว่างเหล่านี้ รวมทั้งพยายามส่งเสริมกระบวนการอนุรักษ์ที่ตอบสนองต่อลักษณะสำคัญในส่วนต่างๆ ของโลกอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน

การถกเถียงในเรื่องนี้เกิดขึ้นในวงกว้าง จากแนวทางการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมไปเป็นวิธีการอนุรักษ์แบบอิงคุณค่า (values-based approaches) การให้คุณค่าแก่ชุมชนช่วยให้พวกเขามีส่วนร่วมหรือแม้กระทั่งเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ วิธีการอนุรักษ์แบบอิงคุณค่ามุ่งเน้นไปที่คุณค่าที่สังคมให้กับแหล่งมรดก (Mason, 2002) วิธีการอนุรักษ์แบบอิงคุณค่าได้รับการพัฒนาในช่วงทศวรรษ 1980 ภายในการพัฒนาตามแนวทาง

ของโบราณคดีหลังกระบวนการ (post-processual archaeology) เป็นกระบวนการทำงานโบราณคดีหลังสมัยใหม่ เป็นรูปแบบของทฤษฎีโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ที่กว้างขึ้นซึ่งสนับสนุนให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์มีส่วนร่วมในวิถีคิดในการศึกษาที่มีความหลากหลาย ครอบคลุมถึงคุณค่าและมุมมองอื่นๆ ในการฝึกฝนและการตีความงานโบราณคดี มีการทำงานภาคประชาสังคม และถือเป็นวิธีการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่นิยมที่สุดในปัจจุบัน (Poulios, 2014) วิธีการอนุรักษ์แบบอิงคุณค่านี้มีพื้นฐานจากกฎบัตรบูรรา (Burra Charter) และได้รับการพัฒนาและสนับสนุนเพิ่มเติมผ่านโครงการของสถาบันต่างๆ ในระดับนานาชาติ

ในพื้นที่ที่มรดกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานีรถไฟ สะพาน ฯลฯ) การมีส่วนร่วมของชุมชนมักให้ประโยชน์ทั้งต่อมรดกและต่อชุมชนเอง ชุมชนมีความสามารถและทรัพยากร ประกอบกับทักษะและภูมิปัญญาดั้งเดิม ในการที่จะปกป้องรักษามรดกได้ยาวนานกว่าโครงสร้างของรัฐหรือวิธีการของนักอนุรักษ์ (Kretzmann & McKnight, 1993) วิธีการที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลาง (people-centred approaches) จะปลดปล่อยศักยภาพของชุมชนเพื่อนำเสนอมาตรการอนุรักษ์และการจัดการในระยะยาวเพื่อประโยชน์ของแหล่งมรดกและเพื่อประโยชน์ของชุมชน (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, 2015) วิธีการที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลางนี้ไม่ได้มองว่ามรดกเป็นองค์ประกอบที่แยกตัวออกมาที่ต้องการทรัพยากรเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการ แต่หากจะมองว่ามรดกเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพ/บทบาทอย่างยิ่งในชุมชนและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คน ดังนั้นจึงต้องแสดงให้เห็นว่ามรดกได้รับการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถใช้งานและปกป้องคุ้มครองอย่างต่อเนื่อง

การครบรอบ 40 ปี ของอนุสัญญามรดกโลกในปี ค.ศ.2012 ถูกมองว่าเป็นโอกาสที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการมรดกโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะกรรมการมรดกโลกประกาศมติของการประชุมปีนั้นว่า “มรดกโลกและการพัฒนาที่ยั่งยืน: บทบาทของชุมชน (World heritage and sustainable development: the role of communities)” โดยมีเวทีประชุมย่อยจำนวนมากที่ได้จัดทำแถลงการณ์เกี่ยวกับความสำคัญของชุมชนกับความสามารถที่จะมีส่วนช่วยในงานมรดก ข้อถกเถียงต่างๆ ถูกนำเสนอผ่านมุมมองของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชุมชนที่ยั่งยืน วาทกรรมความยั่งยืนนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จของแหล่งมรดก ในแง่ของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม แต่ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ แต่เป็นเพียงวิธีเดียวที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าคนรุ่นต่อไปสามารถใช้สอยทรัพยากรมรดกเหล่านั้นได้

ในทำนองเดียวกัน การทำงานอนุรักษ์ในด้านมรดกทางธรรมชาติได้ขยายฐานคิดออกไปมากกว่าการมุ่งเน้นให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อประโยชน์เฉพาะแหล่ง เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศที่ถูกคุกคาม เป็นต้น ให้ครอบคลุมผู้คนที่ย้ายถิ่นในป่าเช่นเดียวกับผู้ที่อยู่อาศัยที่ห่างไกลออกไป ที่ทั้งคู่ต่างพึ่งพาทรัพยากรทางธรรมชาติเหล่านั้นเพื่อการดำรงชีวิต (Istudor, et al, 2014) มุมมองการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากวาทกรรมการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมที่ขับเคลื่อนด้วยความเป็น “ป่า” อันบริสุทธิ์ที่ปราศจากมนุษย์ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชและสัตว์ที่มีคุณค่าไปสู่มุมมองการอนุรักษ์ “ความหลากหลายทางชีวภาพ” ที่ครอบคลุมภูมิทัศน์และทิวทัศน์ รวมทั้งตระหนักถึงบทบาทของชุมชนพื้น

เมืองและชุมชนท้องถิ่นในการพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกนั้นๆ (Franco, 2013) ในกรอบการทำงานด้านอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของนโยบายและการปฏิบัติในพื้นที่คุ้มครองฯ แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติมีความก้าวหน้าอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงประเด็นและมุมมองในการจัดการการอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์ของชุมชนพื้นเมืองและชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในหรือใกล้กับพื้นที่คุ้มครองเหล่านี้มากขึ้น กระบวนการภาคประชาชาติยังก้าวหน้าในการจัดการกับคุณภาพของการตัดสินใจผ่านการทำงานด้านการกำกับดูแล ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง

รูปแบบของวิธีการที่คำนึงถึงผู้คนเป็นศูนย์กลางเพื่อการอนุรักษ์เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งการทำงานภาคมรดกทางธรรมชาติและภาคมรดกทางวัฒนธรรม ต่างก็มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนด้วยกันทั้งสองภาคส่วนทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่บนพื้นฐานความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งผู้คนและแหล่งมรดก ซึ่งวิธีการที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลางเป็นวิธีการล่าสุดที่ทำงานบนการเชื่อมโยงระหว่างมรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่ดำเนินการโดย International centre for the study of the preservation and restoration of cultural property, International Union for Conservation of Nature และพันธมิตรอื่นๆ ที่ได้พยายามแสดงให้เห็นถึงปัจจัยในการส่งเสริม ‘ผู้คน’ และ/หรือ ‘ชุมชน’ ในแต่ละประเด็นของทั้งสองภาคส่วน

อย่างไรก็ดี การมีส่วนร่วมต้องเริ่มตั้งแต่กระบวนการให้คุณค่า ไม่ใช่ปลายทางของการอนุรักษ์ที่แค่เปิดโอกาสให้ผู้คนรับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งมรดก แต่เพียงทางเดียวบนเวทีรับฟังความคิดเห็น/เวทีสาธารณะ นับเป็นความท้าทายที่สำคัญอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่และการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่กำกับดูแลแหล่งมรดก รวมถึงผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ในแนวทางใหม่จะทำให้ความรับผิดชอบไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในแหล่งมรดก ที่กำหนดไว้แต่เพียงเท่านั้น แต่ขยายขอบเขตออกไปทั้งทางกายภาพและไม่ใช้กายภาพโดยมีจุดประสงค์เพื่อ ‘เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ร่วมกันของสังคม/ชุมชน ภายใต้ความเชื่อมโยงทางชีววัฒนธรรม (biocultural continuum)’ การปกป้องความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นหนึ่งในความท้าทายที่สำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงภารกิจระบบการอนุรักษ์มรดก สิ่งนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจาก “การขึ้นทะเบียน” แบบดั้งเดิมไปสู่ “การทำแผนที่คุณค่า” ที่แสดงออกถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันของมรดกกับชุมชนรวมถึงคุณค่าอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในมิติของการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับผู้ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ในทุกระดับและทุกภาคส่วนจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการทำงานตั้งแต่ในระดับปฏิบัติงานที่เป็นงานประจำไปสู่งานที่มีคาดหวังที่มากขึ้น มีภาระผูกพันที่มากขึ้น และผลลัพธ์ที่มากขึ้นอีกด้วย

การกำกับดูแลแหล่งมรดก

การกำกับดูแล (governance) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานตามหลักการบริหารราชการแผ่นดินแบบกระจายอำนาจ ที่หน่วยงานหนึ่งมีอำนาจในการควบคุมอีกหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ในการกำกับดูแล ให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายหรือตามอำนาจหน้าที่ หรืออำนาจที่องค์กรที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรอื่นในการให้องค์กรนั้นๆ ทำงานภายใต้กฎหมาย (Lertpaithoon, 2000) ซึ่งสถาบันและกฎหมายแบบรวมศูนย์ไม่สามารถรับมือกับอุปสรรค ปัญหาเฉพาะหน้าในการคุ้มครองมรดกได้ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการมีบทบาทนำในการอนุรักษ์ในท้องถิ่นมีลักษณะเป็นการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงาน

บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (Puang-ngam, 2000) รูปแบบต่างๆ ของการกำกับดูแลแหล่งมรดกเป็นกระบวนการที่กำหนดอำนาจและความรับผิดชอบบนแหล่งมรดกและภูมิทัศน์ ซึ่งประกอบด้วยการใช้สิทธิ ผู้ถือกรรมสิทธิ์ และวิธีการตัดสินใจ รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่รวมถึงผู้หญิง เด็ก ชนพื้นเมือง ชนกลุ่มน้อย ชุมชนท้องถิ่น ฯลฯ ที่สามารถเข้าถึง มีส่วนร่วม และได้รับผลกระทบจากการใช้และการจัดการแหล่งมรดก

มรดกไม่เคยเป็นกลางและถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายเสมอมา ตัวอย่างเช่น การต่อต้านอนุสาวรีย์ของคนผิวขาวในประเทศแอฟริกาใต้ที่อาจทำให้หลายคนระลึกถึงความทรงจำอันเจ็บปวดของการแบ่งแยกสีผิว ทำให้เกิดข้อถกเถียงกันว่าควรจะทำลายหรือเก็บไว้เป็นเครื่องเตือนความทรงจำของอดีตอันโหดร้าย ซึ่งได้จุดไฟของความขัดแย้งทางวัฒนธรรมในแอฟริกาได้มานานหลายปี (Keurs, 2019) ความไม่เข้าใจนโยบายสำคัญทางการเมืองต่อมรดกก่อให้เกิดปัญหาในการตีความขอบเขตร่วมสมัยระหว่างมรดกการเมือง และการตลาด ทำให้การพิจารณาบทบาทของมรดกในแต่ละแหล่งแห่งที่ต้องมาพิจารณาภูมิทัศน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และแนวคิดกันใหม่ทุกครั้ง (Klein, 2006) มรดกเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองของความทรงจำร่วมกันของชุมชนและสังคม รวมถึงในระดับชาติและนานาชาติ ผ่านการต่อสู้ทางความคิดนำไปสู่แนวทางปฏิบัติในการจัดการและการกำกับดูแลแหล่งมรดกฯ ทั้งหลายหนทางสู่ธรรมมาภิบาลของการกำกับดูแลแหล่งมรดก คือการนำผู้คนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ใช่การนำทรัพยากรมาลงใช้จนกินไปหรือไม่ได้ถูกมองว่าเป็นของสะสมทางการเมือง รวมทั้งไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง

การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นในหลายๆ ด้านภายใต้วาทกรรมอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นต้องมีส่วนร่วมของผู้คนจำนวนมากและหลากหลายในกระบวนการตัดสินใจ (Katriina & Inger, 2014) การถกเถียงในเรื่องนี้เกิดขึ้นภายในวงกว้างจากแนวทางการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมจนถึงวิธีการอนุรักษ์แบบอิงคุณค่า การให้คุณค่าแก่เสียงของชาวบ้าน/ชุมชนสามารถช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมหรือแม้กระทั่งทำให้พวกเขาเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ ชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งมรดก ชาวบ้านต่างอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองมายาวนานและต่อเนื่องด้วยวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิม การเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนและมรดก เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้มั่นใจได้ว่าแหล่งมรดกจะยังคงดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตามเราไม่ควรละเลยความจริงที่ว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นก็เป็นส่วนสำคัญของวิถีชีวิตในชุมชนซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของทั้งชุมชนและมรดกเอง

ระบบการจัดการ-การกำกับดูแลมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม แบบเป็นทางการ ล้มเหลวในการปกป้องแหล่งโบราณคดีในหลายๆ แหล่งฯ แต่ชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ใกล้กับแหล่งมรดกกลับมีบทบาทสำคัญต่อการอยู่รอดของแหล่งมรดก ผ่านระบบการจัดการ-การกำกับดูแลแบบดั้งเดิม (Jopela, 2011) วิธีการที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการแหล่งโบราณคดีที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และภูมิทัศน์ชุมชน ควรทำได้ด้วยระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Taruvinga, 2007) ประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งคือการยอมรับและเคารพในสิทธิต่างๆ ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับมรดก และเพื่อหลีกเลี่ยงการมองข้ามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการตัดสินใจและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นซึ่งเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชน ประการที่สองคือการยอมรับและเคารพผู้มีองค์ความรู้ดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ความรู้เหล่านั้นจะ

เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการอนุรักษ์ ชุมชนเป็นผู้ดูแลและผู้พิทักษ์รักษาแหล่งเหล่านั้น ก่อนที่จะถูกตีตราว่าเป็นมรดก ตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมาชุมชนได้อนุรักษ์และปกป้องสิ่งที่เราเรียกว่า มรดก ในปัจจุบันมันได้ถูกรวมเข้ากับชีวิตของชุมชนและยังคงมีบทบาทสำคัญในชีวิตของพวกเขา แม้องค์ความรู้แบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการจัดการมรดก ที่ถูกมองข้ามโดยกระบวนการอนุรักษ์ที่ทันสมัย แต่ระบบองค์ความรู้เหล่านี้สามารถนำไปใช้และปรับใช้ในบริบทที่ร่วมสมัย

ระบบการจัดการแบบดั้งเดิม (traditional management system) ที่อยู่ในชุมชนสามารถแบ่งออกได้สองด้าน คือ ด้านจิตวิญญาณและสังคม และด้านเทคนิค ซึ่งมักจะในรูปแบบความทรงจำของผู้คนในชุมชน (ประวัติศาสตร์บอกเล่า) อยู่ในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร (ในตำราและจารึกต่างๆ) รวมทั้งในรูปแบบของทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ประโยชน์ที่จะได้รับจากระบบความรู้เหล่านี้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และการจัดการมรดก รวมทั้งการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านบทบาทของชุมชนที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบเหล่านี้ในฐานะผู้พิทักษ์จะต้องถูกเน้น ส่วนระบบผู้พิทักษ์แบบดั้งเดิม (traditional custodianship system) อาจเป็นผู้ที่ส่งสมมุติปัญหา การปฏิบัติและวิถีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของชีวิตหนึ่งกับอีกชีวิตหนึ่งและกับสภาพแวดล้อมที่ถูกรักษา ปกป้องรักษาและส่งผ่านในบริบทดั้งเดิมและร่วมสมัย ในความทับซ้อนของภูมิปัญญา-การปฏิบัติ-วิถีความเชื่อ ระบบผู้พิทักษ์แบบดั้งเดิมหมายรวมถึงโลกทัศน์หรือพิธีกรรมทางศาสนาของสังคม เช่นเดียวกับวิถีประเพณีปฏิบัติอันยาวนานของชุมชนที่ไม่ได้มีการจดบันทึกด้วยเช่นกัน (Taylor, 2005)

ชุมชนในแอฟริกาหลายแห่งมองแหล่งทางธรรมชาติเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่สามารถใช้ในการเชื่อมต่อกับบรรพบุรุษของพวกเขาได้ เช่นเดียวกับชุมชนแบบดั้งเดิมในหลาย ๆ ส่วนของโลก (Van Rensburg & Koltze, 2003) แหล่งมรดกทางธรรมชาติ ได้แก่ ป่า ภูเขา แม่น้ำ สระน้ำศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำและการเรียงหินเป็นโครงสร้างง่ายๆ เป็นต้น พื้นที่ทางจิตวิญญาณเหล่านี้ต้องตกอยู่ภายใต้ข้อห้ามต่างๆ กฎและข้อบังคับทั้งหลายกำหนดพฤติกรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และแสดงถึงชุดความเชื่อที่มักเกี่ยวข้องกับวิญญาณและบรรพบุรุษ (Carmichael, et al., 1994) การจัดการการกำกับดูแลแหล่งมรดกวัฒนธรรมหรือธรรมชาติ อยู่ภายใต้จารีตประเพณีที่บังคับใช้โดยระบบผู้พิทักษ์แบบดั้งเดิม

ตัวอย่างระบบผู้พิทักษ์และจัดการมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในบริเวณที่ราบสูงคอนโซ (Konso) ในประเทศเอธิโอเปีย (Jopela, 2016) ถือเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจของประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกว่า 21 รุ่น (มากกว่า 400 ปี) ที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่แห้งแล้งด้วยระบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมระเบียบหินชั้นบันไดและการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ชาวบ้านปฏิบัติตามระบบการจัดการแบบดั้งเดิมนอกเหนือไปจากการปกครองของรัฐ พวกเขาปกป้องป่าศักดิ์สิทธิ์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า Kara ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการถ่ายโอนความรับผิดชอบระหว่างรุ่นสมาชิกของชุมชนได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นระบบในองค์กรทางสังคม การจัดการมรดกฯ แบบดั้งเดิมมีการกระจายอำนาจ แต่ในเวลาเดียวกันระบบแบบดั้งเดิมนี้ก็ช่วยให้รัฐสามารถเข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและ/หรือทางอ้อมในการป้องกันและการจัดการมรดก ของพวกเขา ผู้อาวุโสคอนโซอุปมาดินกับนมแม่ มันหล่อเลี้ยงธัญพืชที่ทำให้คนคอนโซสามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ เป็นดินเดียวกันที่คนคอนโซถูกฝังเมื่อเสียชีวิต นี่คือนิเวศวิทยา

ถึงความเคารพที่มอบแก่ผืนดินสถิตอยู่ทุกแห่งหน ไม่ว่าจะเป็ในทุ่งนาหรือที่อยู่อาศัย การอนุรักษ์ดินและน้ำแบบดั้งเดิมจะถูกดำเนินการโดยไม่คำนึงถึงอายุ เพศ เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง ทุกคนมีความรับผิดชอบและหน้าที่ในการทำงานในภูมิทัศน์ระยะเบียงหินชั้นบันไดและแหล่งน้ำ ยกเว้นผู้ที่แก่มาๆ จะถูกยกให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ โครงสร้างทางสังคมและการเมืองแบบดั้งเดิมทั้งหมดในคอนโซอยู่บนพื้นฐานของความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน ซึ่งหน้าที่หลักของระบบการจัดการแบบดั้งเดิมนี้คือเพื่อให้แน่ใจว่าสังคมและเศรษฐกิจของคอนโซจะสามารถอยู่ต่อไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

การดำเนินการจัดการแหล่งมรดก

เครื่องมือและวิธีการในการจัดการการอนุรักษ์ที่อาศัยการบริหารและแนวทางปฏิบัติเป็นตัวกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุผลและเหมาะสมกับคุณค่าและผู้คนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกเหล่านั้น การจัดการที่ดีนั้นจะได้รับการส่งต่ออย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลผ่านกระบวนการต่อเนื่องที่ช่วยให้เราได้เรียนรู้จากประสบการณ์และการปรับปรุงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา สิ่งสำคัญคือการประเมินว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่คนที่มีผู้คนเป็นศูนย์กลางจะมีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการมรดกอย่างไร โดยเริ่มจากระดับพื้นฐานคือตั้งแต่การรับรู้ถึงคุณค่าของมรดก จนไปถึงการจัดการแหล่งในระดับชาติและนานาชาติต่อไป การอนุรักษ์ที่ดีต้องอาศัยแนวทางปฏิบัติและการจัดการที่กำหนดไว้

การจัดการเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการโดยการใช้วิธีการที่มีเหตุผลเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ ส่วนคำว่า ‘ระบบการจัดการ’ สามารถอธิบายได้ว่าเป็นชุดของกระบวนการซึ่งรวมกันเป็นชุดของผลลัพธ์ ผลลัพธ์บางส่วนตอบสนองกลับเข้าสู่ระบบเพื่อสร้างกระบวนการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ระบบการจัดการมรดกมีอยู่ในทุกประเทศ ระบบการจัดการเหล่านี้มีความแตกต่างและหลากหลาย ทั้งที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงมาตลอดหลายทศวรรษ ในขณะที่เดียวกันก็มีที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างมากด้วยเช่นกัน บ้างมีการดำเนินงานในระดับชาติและ/หรือในระดับท้องถิ่นไม่ว่าในแต่ในระดับแหล่งมรดกมีทั้งระบบที่เป็นทางการและระบบที่ไม่เป็นทางการในกระบวนการตัดสินใจเชิงอนุรักษ์สำหรับแหล่งมรดก ในบางส่วนบางแห่งของโลกที่อาจไม่สอดคล้องกับมุมมองของการอนุรักษ์กระแสหลัก แต่ทั้งหมดนั้นก็นับว่าเป็นระบบการจัดการเช่นเดียวกัน

ระบบการจัดการสำหรับมรดกฯ ช่วยปกป้องคุณค่าของมรดกโดยเฉพาะคุณค่าโดดเด่นเป็นสากลหากเป็นมรดกโลก ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพย์สินหรือกลุ่มของทรัพย์สินนั้นๆ ในการที่จะช่วยกระจายผลประโยชน์ร่วมกันให้แก่สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมและเกินกว่าขอบเขตของการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมไม่ใช่แค่เป็นการป้องกันการปฏิบัติการใดๆ ที่ส่งผลเสียต่อแหล่ง แต่ยังช่วยในการระบุและส่งเสริมคุณค่าของมรดก อีกด้วย นอกจากนี้ยังทำให้มรดกมีส่วนช่วยในการส่งเสริมพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งจะนำมาซึ่งผลตอบแทนในระยะยาวและยังเป็นการตอบสนองต่อแนวคิดความยั่งยืนของมรดกเอง

การสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมรดก ถูกจัดทำขึ้นสำหรับพื้นที่ธรรมชาติก่อนใน ‘กระบวนการใหม่สำหรับพื้นที่คุ้มครอง (new paradigm for protected areas)’ ได้รับการพัฒนาโดย Phillips (2002) และถูกนำเสนออีกครั้งใน แนวทางในการวางแผนการจัดการพื้นที่คุ้มครองของ IUCN Guidelines for management planning of protected areas (Thomas & Middleton, 2003)

ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของชุมชนที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ในแนวทางการจัดการมรดกและการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางดังกล่าวนำไปใช้กับแหล่งทางวัฒนธรรมด้วย (UNESCO, 2013) กระบวนทัศน์ใหม่ที่วางเน้นไปที่ “การทำงานของภูมิทัศน์ที่ยังมีชีวิต” ซึ่งเป็นวิธีคิดล่าสุดและเป็นการดำเนินงานที่สำคัญในการอนุรักษ์โดยทั่วไปรวมทั้งพื้นที่คุ้มครองโดยเฉพาะ ดังนั้นการอนุรักษ์ชีววิทยาได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการทำงานในระดับระบบนิเวศและครอบคลุมภูมิทัศน์ที่กว้างขึ้น ผ่านกลยุทธ์ทางชีวภาพระดับภูมิภาค (bio-regional strategies) และต่างยอมรับว่าพื้นที่คุ้มครองต่างๆ ไม่สามารถขีตรอบแยกออกจากระบบนิเวศได้อีกต่อไป และจะต้องแสดงออกให้ครอบคลุมบริบทที่กว้างขึ้น

ตารางที่ 1 กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับพื้นที่คุ้มครอง

หมวดหมู่ในการจัดการ	การคุ้มครองพื้นที่แบบเดิม	กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับพื้นที่คุ้มครอง
เป้าหมาย	• กำหนดเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์	• กำหนดเป้าหมายเพื่อวัตถุประสงค์ทางสังคมและเศรษฐกิจ
	• สร้างขึ้นเพื่อปกป้องสัตว์ป่าและทัศนียภาพ	• สร้างขึ้นด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจและวัฒนธรรม
	• เป้าหมายหลักคือผู้มาเยือนและนักท่องเที่ยว	• เป้าหมายหลักคือคนในท้องถิ่น
	• เกี่ยวกับการป้องกัน	• เกี่ยวกับการฟื้นฟูแหล่ง และการเสริมสร้างสมรรถภาพ
	• เป็นคุณค่าของสถานที่ที่ธรรมชาติยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ และไม่ถูกมนุษย์กำกับให้เชื่อง (wilderness)	• ให้คุณค่ากับความสำคัญทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ธรรมชาติยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ และไม่ถูกมนุษย์กำกับให้เชื่อง (wilderness)
การกำกับดูแล	• ดำเนินงานโดยรัฐบาลกลาง	• ดำเนินงานความร่วมมือโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
คนในท้องถิ่น	• วางแผนและจัดการโดยไม่มีผู้คนท้องถิ่น	• ดำเนินงานร่วมกันหรือโดยคนในท้องถิ่น
	• ดำเนินงานโดยผู้เชี่ยวชาญ	• จัดการเพื่อช่วยตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่
การบริหารจัดการ	• การจัดการที่ตอบสนองภายในระยะเวลาสั้นๆ	• มีการปรับให้เหมาะสมกับการดำเนินงานระยะยาว
	• บริหารงานโดยนักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญด้านทรัพยากรธรรมชาติ	• บริหารงานโดยบุคคลที่มีทักษะหลากหลาย โดยคนที่มีความรู้ในท้องถิ่น

หมวดหมู่ในการจัดการ	การคุ้มครองพื้นที่แบบเดิม	กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับพื้นที่คุ้มครอง
บริบท	• พัฒนาแยกต่างหาก	• วางแผนเป็นส่วนหนึ่งของกรอบระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับสากล
	• จัดการพื้นที่คุ้มครองแยกส่วนออกจากบริบท	• จัดการพื้นที่เป็นเครือข่าย (พื้นที่ที่ได้รับการป้องกันอย่างเข้มงวด พื้นที่ที่กันชนและพื้นที่เชื่อมโยงกัน)
การรับรู้	• เป็นสินทรัพย์ของชาติ	• เป็นสินทรัพย์ของชุมชน
	• ถูกมองว่าเป็นประเด็นของชาติ	• ถูกมองว่าเป็นประเด็นในระดับสากล
การเงิน	• ใช้เงินภาษี	• ใช้ทรัพยากรจากหลายแหล่ง

ที่มา: ปรับปรุงจาก UNESCO, 2013; Phillips, 2002

ในการพัฒนากระบวนทัศน์ใหม่สู่การอนุรักษ์แบบผสมผสานของมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการอนุรักษ์ได้พัฒนาวิธีปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และหนึ่งในประเด็นที่ถูกอภิปรายอย่างกว้างขวาง ในปัจจุบัน คือการระบุและการฟื้นฟูความเชื่อมโยงกันระหว่างมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนระหว่างงานมรดกทั้งสองนี้ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อความหมาย การอนุรักษ์ และการจัดการอย่างยั่งยืนของทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม แนวโน้มในปัจจุบันเป็นการพัฒนาแนวทางที่งานมรดกทั้งสองภาคส่วนจะสามารถรวมกันเป็นหนึ่งเดียว แทนที่จะพิจารณาแหล่งทางวัฒนธรรมและแหล่งทางธรรมชาติแยกจากกัน เครื่องมือเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพมรดกโลก (Enhancing our Heritage Toolkit- EoH) โดยศูนย์มรดกโลกและคณะกรรมาธิการโลกเพื่อพื้นที่คุ้มครองได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทาง เครื่องมือ และวิธีการที่สามารถปรับใช้ได้ ให้กับผู้มีหน้าที่ในการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการแหล่งมรดกโลกต่างๆ ที่ถูกกลั่นกรองจากประสบการณ์การทำงานในแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ (Brown & Hay-Edie, 2013) แต่ชุดเครื่องมือ EoH ก็ยังสามารถปรับให้เข้ากับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมได้ (UNESCO, 2013) โดยการทำความเข้าใจว่าองค์ประกอบทั้งหมดของกรอบการประเมินมีความคล้ายคลึงกับแนวทางที่ใช้อยู่แล้วในการประเมินทางวัฒนธรรม กรอบการทำงานของ EoH เป็นกระบวนการหรือวงจรสำหรับการประเมินผลลัพธ์จากการจัดการที่มี 6 ขั้นตอน 12 เครื่องมือ (ปรับปรุงจาก Brown & Hay-Edie, 2013; UNESCO, 2013)

1. บริบท: สถานะภาพและภัยคุกคาม
 - เครื่องมือที่ 1: การระบุคุณค่าของพื้นที่
 - เครื่องมือที่ 2: การระบุภัยคุกคาม
 - เครื่องมือที่ 3: ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 - เครื่องมือที่ 4: ทบทวนบริบทในระดับประเทศ

2. การวางแผน
 - เครื่องมือที่ 5: การประเมินแผนการบริหารจัดการ
 - เครื่องมือที่ 6: การออกแบบการประเมิน
3. การจัดสรรทรัพยากร (ปัจจัยนำเข้า)
 - เครื่องมือที่ 7: การประเมินความต้องการและสิ่งที่ต้องใช้ในการจัดการ
4. การดำเนินการบริหารจัดการ (กระบวนการ)
 - เครื่องมือที่ 8: การประเมินกระบวนการบริหารจัดการ
5. สินค้าและบริการ (ผลผลิต)
 - เครื่องมือที่ 9: การประเมินการดำเนินงานตามแผนการจัดการ
 - เครื่องมือที่ 10: ตัวชี้วัดผลลัพธ์ของงาน/พื้นที่
6. ผลลัพธ์หรือผลกระทบของผลลัพธ์
 - เครื่องมือที่ 11: การประเมินผลการบริหารจัดการ
 - เครื่องมือที่ 12: ทบทวนผลจากการประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ

การขยายการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการมรดก จากกระบวนการทัศน์ใหม่ เป็นแนวทางที่จะขยายขีดความสามารถและช่วยส่งเสริมผู้คนจำนวนมากให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการ และไม่ใช่เพียงแค่การรับฟังข้อคิดเห็นจากเวทีสาธารณะหรือข้อเสนอเพื่อพิจารณาหากมี “เวลาและทรัพยากร” เท่านั้น แต่เป็นการเติมเต็มช่องว่างของการจัดการที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาในฐานะของเครื่องมือที่ใช้ในด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการจัดการ โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นควรได้รับการพิจารณาให้เป็นกลุ่มผู้ใช้หลักที่ควรรักษาให้คงอยู่ในแหล่ง เพราะพวกเขาเหล่านี้คือกลไกสำคัญที่เกี่ยวกับรักษาลักษณะทางกายภาพต่างๆ ไว้ (Tansukanun, 2019) กรอบไตรภาคีในกระบวนการจัดการด้านมรดก (สถาบันและผู้ปฏิบัติงาน ชุมชน และเครือข่าย) ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าการพัฒนา/แทรกแซงใดๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์สำหรับการจัดการแหล่งมรดก รวมทั้งชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายและผู้คนนับตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบายเรื่อยลงไปจนถึงชาวบ้านในชุมชนจะต้องมีบทบาทของตัวเองในการจัดการแหล่งมรดก และต้องเข้าใจหลักการเหล่านี้ร่วมกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีนโยบายการพัฒนาที่สมดุล รวมถึงกลยุทธ์และเครื่องมือในการดำเนินการตามสถานการณ์ หนึ่งในเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาเหล่านี้ คือ โครงการริเริ่มความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์ (Partnership for Conservation Initiative - PACT) (Albert, 2012) ซึ่งได้พัฒนาตามแนวความคิดที่ตอบสนองต่อการแลกเปลี่ยนและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับมรดกโลก การใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์ในระยะยาว รวมทั้งการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศระหว่างสถาบัน องค์กรและบริษัทต่างๆ (UNESCO, 2007)

ขอบเขตของการกำกับดูแลแหล่งมรดกนอกจากจะครอบคลุมมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงผู้คนแล้ว ในกระบวนการทัศน์ใหม่นี้ ได้ขยายขอบเขตของการดูแลแหล่งมรดก ให้สามารถครอบคลุมผลกระทบที่เกิดขึ้นที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของทรัพย์สินนั้นๆ ผ่านเครื่องมือการประเมินผลกระทบ

บทสรุป

ประโยชน์จากการจัดการแหล่งมรดก ที่ดีสามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมได้ เช่น การสร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จิตวิญญาณ โอกาสการจ้างงาน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โอกาสทางการศึกษา การพักผ่อน นันทนาการ การลดความเหลื่อมล้ำ บรรเทาความยากจน ฯลฯ ในทางกลับกันการมีผู้คนเป็นศูนย์กลางยังเป็นรูปแบบใหม่ของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมรวมทั้งภาคส่วนอื่นๆ ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการจัดการของแหล่งมรดกได้ ซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้มักจะแตกต่างกันไปในแต่ละกรณี แม้ว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันออกไปเนื่องจากประเภทและรูปแบบของแหล่ง เช่น แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑสถาน เมืองประวัติศาสตร์ ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของการจัดการ ระดับและประเภทของการมีส่วนร่วมของชุมชน ความสนใจ การสนับสนุน และโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาคมรดก ยังจะเน้นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับวาทกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงการแบ่งแยกมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมออกจากกัน

การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของกระบวนการอนุรักษ์มรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (ภาพที่ 1) ตั้งแต่การกำกับดูแลแหล่งมรดก ไปจนถึงการแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งมรดกทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมรวมทั้งสังคมโดยรวม กระบวนทัศน์ใหม่ของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ได้เป็นแนวทางที่กำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญอีกต่อไป คนในท้องถิ่นจะมีบทบาทหลักในการระบุคุณค่าของแหล่งนั้นๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญมีหน้าที่คอยสนับสนุนและอำนวยความสะดวก เนื่องจากวิวัฒนาการในแนวคิดและการปฏิบัติการอนุรักษ์ได้อยู่นอกเหนือจากความกังวลทางด้านเทคนิคในการปกป้องคุ้มครองแหล่งวิธีการที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลางถูกนำมาใช้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมสมัยที่จะต้องตอบสนองต่อปัญหาที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นที่รวมทั้งวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน นั้นหมายความว่าสถาบันหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งมรดก จะมีภาระหน้าที่ที่กว้างกว่าพื้นที่ขอบเขตของแหล่งมรดก ความเชื่อมโยงกันระหว่างมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อความหมาย การอนุรักษ์ และการจัดการอย่างยั่งยืนของทั้งแหล่งทางธรรมชาติและแหล่งทางวัฒนธรรม โดยมีมุมมองในการส่งเสริมแนวทางที่เน้นผู้คนเป็นศูนย์กลางเพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจของผู้คนและชุมชนในฐานะ องค์ประกอบหลักของการจัดการ เพื่อให้มั่นใจได้ว่ามรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม มีบทบาทที่เป็นประโยชน์และเป็นพลวัตในสังคมในปัจจุบันและอนาคต การมีส่วนร่วมต้องเริ่มตั้งแต่กระบวนการให้คุณค่า ไม่ใช่ปลายทางของการอนุรักษ์ที่แค่เปิดโอกาสให้ผู้คนรับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งมรดกแต่เพียงทางเดียว นับเป็นความท้าทายที่สำคัญอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่กำกับดูแลแหล่งมรดก ในทุกระดับ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เรียบเรียงขึ้นบนพื้นฐานจากการอบรมในหลักสูตร Asian regional course on promoting people-centred approaches to conservation of nature and culture (PNC19) ที่จัดขึ้นโดยสภาการอนุรักษ์และบูรณปฏิสังขรณ์มรดกทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ (International centre for the study of the preservation and restoration of cultural property) และสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) และได้รับงบประมาณสนับสนุนการเดินทางเพื่อเข้าอบรมจากภาคภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- Albert, M.T. (2012). Perspectives of world heritage: towards future-oriented strategies with the five 'Cs'. In Albert, M. T., et al. (Eds.). **Community development through world heritage**. (pp.32-38). Paris: UNESCO.
- Brown, J. & Hay-Edie, T. (2013). **COMPACT: engaging local communities in stewardship of World Heritage**. New York: United Nations Development Programme.
- Boccardi, G. (2015). From mitigation to adaptation: a new heritage paradigm for the Anthropocene. In Albert, M.T. (Ed.). **Perceptions of sustainability in heritage studies**. (pp.87–98). Berlin: De Gruyter.
- Carmichael, D. L., et al. (1994). **Sacred sites, sacred places**. New York: Routledge.
- Descola, P. (2005). Beyond nature and culture. In Marshall, P. J. (Ed.). **Proceedings of the British Academy, Volume 139, 2005 Lectures**. (pp.137-155). London: British Academy.
- Franco, J. L. A. (2013). The concept of biodiversity and the history of conservation biology: from wilderness preservation to biodiversity conservation. **História (São Paulo)**, 32 (2), 21-48.
- International centre for the study of the preservation and restoration of cultural property. (2015). **People-centred approaches to the conservation of cultural heritage: living heritage**. Rome: Author.
- Istudor, N., et al. (2014). Changing management paradigms in nature conservation. In **International Conference on Competitiveness of Agro-food and Environmental Economy Proceedings, 2014**. (pp. 137-155). Retrieved January 15, 2020, from https://econpapers.repec.org/article/aesicafee/v_3a3_3ay_3a2014_3ap_3a20-25.htm
- Jokilehto, J. (1986). **A history of architectural conservation: the contribution of English, French, German and Italian thought towards an international approach to the conservation of cultural property**. (Doctoral dissertation). England: The University of York.
- Jopela, A. (2011). Traditional custodianship: a useful framework for heritage management in Southern Africa. **Conservation and Management of Archaeological Sites**, 13, 103-122.
- Jopela, A. (2016). **Traditional management systems at heritage sites in Africa**. Midrand: African World Heritage Fund.
- Katriina, S. & Inger, S. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. **Geoforum**, 51, 213-223.

- Keurs, T. P. (2019). **Heritage is never neutral, it's always interpreted**. Retrieved January 5, 2020, from <https://www.leiden-delft-erasmus.nl/en/news/heritage-is-never-neutral-its-always-interpreted>
- Klein, B. (2006). Cultural heritage, the Swedish folklife sphere, and the others. **Cultural Analysis**, 5, 57-80.
- Kretzmann, J. P., & McKnight, J. L. (1993). **Building communities from the inside out: a path toward finding and mobilizing a community's assets**. Skokie: ACTA Publications.
- Lertpaithoon, S. (2000). **Phraratchabanyat kamnot phaen lae khanton karn krachai amnat hai kae ongkon pokkhong suan thongthin pho so song phan ha roi si sip song**. (In Thai) [Decentralization according to determining plans and process of decentralization to local government organization act B.E. 2542. Bangkok: Thammasat University.
- Mason, R. (2002). Assessing values in conservation planning: methodological issues and choices. In De La Torre, M. (Ed.). **Assessing the Values of Cultural Heritage**. (Research report). (pp.5–30). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Miura, K. (2005). Conservation of a 'living heritage site' a contradiction in terms? a case study of Angkor world heritage site. **Conservation and Management of Archaeological Sites**, 7 (1), 3–18.
- Phillips, A. (2002). **Management guidelines for IUCN category V protected areas: protected landscapes/seascapes**. Cambridge: IUCN.
- Poulios, I. (2014). **Past in the present: a living heritage approach - Meteora, Greece**. London: Ubiquity Press.
- Puang-ngam, K. (2000). **Karn pokkhong thongthin Thai**. (In Thai) [Thailand local governance]. Bangkok: Winyuchon.
- Tansukanun, P. (2019). Phuentee nai chiwit pracham wan khong chumchon lawaek ban nai khiet kampaeng mueang Chiangmai. (In Thai) [Daily life space of a local neighbourhood in the old city of Chiang Mai]. **Journal of Environmental Design**, 6 (2), 85-109.
- Taruvinga, P. (2007). Community participation and rock art management in Zimbabwe. In Deacon, J. (Ed.). **Proceedings of the 2004 International Rock Art Conference**. (pp. 39-48). Nairobi: TARA.
- Taylor, B. (2005). **Encyclopedia of religious and nature**. London: Thoemmes Continuum.
- The international council of monuments and sites. (2011). **Guidance on heritage impact assessments for cultural World Heritage properties**. Paris: Author.

- Thomas, L. & Middleton, J. (2003). **Guidelines for management planning of protected areas**. Retrieved January 3, 2020, from <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/PAG-010.pdf>
- UNESCO. (2007). **World heritage: challenges for the millennium**. Paris: World Heritage Centre.
- UNESCO. (2013). **Managing cultural world heritage**. Paris: World Heritage Centre.
- UNESCO. (2015). **World heritage no.75: culture - nature links**. Retrieved January 8, 2020, from <http://whc.unesco.org/en/review/75/>
- Van Bommel, S. & Turnhout, E. (2012). The (onto) politics of classifying biocultural diversity: a tale of chaos, order and control. In Arts, B., et al. (Eds.). **Forest-people interfaces**. (pp.223-238). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Van Rensburg, L. & Koltze, L. (2003). Legislative protection of cultural heritage resources: a South African perspective. **Queensland University of Technology Law and Justice Journal**, 3, 121-140.
- Wijesuriya, G., Thompson, J. & Court, S. (2017). People-centred approaches: engaging communities and developing capacities for managing heritage. In Chitty, G. (Ed.). **Heritage, conservation and communities: engagement, participation and capacity building**. (pp. 34-50). London: Routledge.